

Bureau voor Archeologie Rapport 500

Kromstraat 75-77, Valkenswaard, gemeente Valkenswaard: een bureauonderzoek

Colofon

titel: Bureau voor Archeologie Rapport 500. Kromstraat 75-77,
Valkenswaard, gemeente Valkenswaard: een bureauonderzoek

auteur: A. de Boer (KNA senior prospector)

datum: 11 juni 2018

status: Definitief

ISSN: 2214-6687

© Bureau voor Archeologie

Koningsweg 244 Utrecht

T 030 245 18 95

E info@bureauvoorarcheologie.nl

I <https://www.bureauvoorarcheologie.nl>

Administratieve gegevens

Projectnummer	2017040302
Provincie	Noord-Brabant
Gemeente	Valkenswaard
Plaats	Valkenswaard
Toponiem	Kromstraat 75-77
Centrum locatie (m RD)	159.310; 372.970 (x; y)
Omvang plangebied	6.690 m ²
Kadastrale gegevens	Valkenswaard, Sectie D, percelen 3158 en 3161
ARCHIS onderzoeksmeldingsnummer	4550486100
Soort onderzoek	een bureauonderzoek
Opdrachtgever	G.J.H. van Erp Veghel
Uitvoerder	Bureau voor Archeologie, A. de Boer
Kaartblad	57B
Periode van uitvoering	Juni 2017
Bevoegd gezag	Gemeente Valkenswaard
Deskundige namens bevoegde overheid	ODZOB R. Berkvens
Beheerder en plaats van documentatie	Digitale documentatie: ARCHIS en E-Depot

Figuur 1: Het onderzoeksgebied (kaartbeeld) met plangebied (rood; www.opentopo.nl).

Inhoudsopgave

	Samenvatting.....	7
1	Inleiding.....	8
	1.1 Doelstelling en vraagstelling.....	8
2	Bureauonderzoek.....	9
	2.1 Methode.....	9
	2.2 Huidige situatie en beoogde ingreep.....	9
	2.3 Aardkunde.....	9
	2.4 Bewoning en historische situatie.....	11
	2.5 Bekende archeologische en ondergrondse bouwhistorische waarden.....	12
	2.6 Mogelijke verstoringen.....	15
	2.7 Gespecificeerde verwachting.....	15
3	Conclusie.....	17
4	Advies.....	18
5	Literatuur.....	19
	Figuren.....	21

Lijst met Figuren

Figuur 1: Het onderzoeksgebied (kaartbeeld) met plangebied (rood; www.opentopo.nl).....	3
Figuur 2: Bestemmingsplan kaart.....	21
Figuur 3: Archeologische Beleidskaart van de gemeente Valkenswaard (bron: https://atlas.odzob.nl/erfgoed/).....	22
Figuur 4: Basisbestand Adressen en gebouwen: bouwjaar (Kadaster 2013).....	23
Figuur 5: Luchtfoto van het plangebied.....	23
Figuur 6: Foto van het plangebied vanaf de Goorkes, kijkend naar het zuiden (Google Street View).....	24
Figuur 7: Huidige situatie, kijkend naar het noorden (foto initiatiefnemer).....	24
Figuur 8: Geologische overzichtskaart (De Mulder 2003).....	25
Figuur 9: Bodemkaart (Alterra Wageningen UR 2012).....	26
Figuur 10: Geomorfologische overzichtskaart (Alterra 2004).....	27
Figuur 11: Kaart Fysisch Landschap (Berkvens 2012).....	28
Figuur 12: Hoogte- en reliëfoverzichtskaart van de omgeving van het plangebied (wit) (Kadaster - PDOK 2014). Alle hoogtematen zijn gegeven in meters ten opzichte van het NAP.....	29
Figuur 13: Reliëf- en hoogtekaart van het plangebied. Alle hoogtematen zijn in meters ten opzichte van het NAP.....	30
Figuur 14: Figuratieve kaart uit 1794 (Verhees 1794). Waar het plangebied moet worden geplaatst is niet helemaal zeker; de Kromstraat is niet herkenbaar afgebeeld.....	31
Figuur 15: Kadastrale minuut 1811-1832 met toponiemen (Melotte en Molemans 1979).....	32
Figuur 16: Kadastraal minuutplan van de gemeente Valkenswaard tussen 1811 en 1832, sectie D, MIN10157D01, blad 1 ("Beeldbank Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed").....	33
Figuur 17: Bonnekaart uit 1927 (707-2363 Riethoven).....	34
Figuur 18: Topografische kaart uit 1953 (blad 57B).....	35
Figuur 19: Topografische kaart uit 1963.....	35
Figuur 20: Topografische kaart uit 1973.....	36
Figuur 21: Topografische kaart uit 1986.....	36
Figuur 22: Topografische kaart uit 1994.....	37
Figuur 23: Luchtfoto ca. 2010 (bron: http://www.kendes.nl/afbeeldingen/Informatiebrochure%20percelen%20Valkenswaard.pdf). Het plangebied is blauw omkaderd.....	37
Figuur 24: Actuele topografische kaart.....	38
Figuur 25: ARCHIS-overzichtskaart (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed 2016). Archeologische onderzoeksmeldingen zijn aangegeven in blauw, AMK-terreinen in rood, en het plangebied is zwart omrand.....	39
Figuur 26: Voormalige, huidige en toekomstige bebouwing.....	40
Figuur 27: Archeologische kaart van de gemeente Valkenswaard, zoals opgenomen in het huidige bestemmingsplan, bron: afbeelding 13, bestemmingsplan toelichting Mozaïek, http://www.ruimtelijkeplannen.nl/documents/NL.IMRO.0858.BPmozaiek-VA01/t_NL.IMRO.0858.BPmozaiek-VA01_4.4.html . Vergelijk deze afbeelding met fig. 3.....	41

Lijst met Tabellen

Tabel 1: Aardkundige waarden.....	11
Tabel 2: Bekende waarden tot ca. 250 m van het plangebied.....	14

Samenvatting

Bureau voor Archeologie heeft een bureauonderzoek uitgevoerd voor bouw- en sloopwerkzaamheden aan de Kromstraat 75-77 te Valkenswaard.

De vraagstelling van het onderzoek luidt: hoe kan rekening gehouden worden met eventuele archeologische waarden bij de voorgenomen ontwikkeling? Het onderzoek is uitgevoerd in overeenstemming met de richtlijnen van de KNA, protocol 4002. In het kader van het onderzoek zijn kaarten, databases en literatuur geraadpleegd om te komen tot een gespecificeerde archeologische verwachting van het gebied.

Het voornemen bestaat om twee (twee-onder-één-kap) woningen te saneren en het oprichten van twee vrijstaande woningen en het realiseren van een Bed & Breakfast in het achterliggende gebied.

Het plangebied ligt in archeologisch landschap 'Roerdalslenk'.¹ De ondergrond van het gebied bestaat uit fluvioglaciale afzettingen afgedekt met dekzand. Vierhonderd meter ten westen van het plangebied ligt het beekdal van de Dommel. Op het dekzand hebben zich in de omgeving hoge zwarte enkeerdgronden ontwikkeld door het systeem van potstalbemesting. In boorprofielen van milieukundig booronderzoek ontbreekt echter een humeuze toplaag, dus de aanwezigheid van het antropogene dek is onzeker.

Op basis van de landschappelijke ligging kunnen archeologische resten uit het Neolithicum tot en met de Romeinse tijd aanwezig zijn. Daarnaast ligt het perceel aan een straat waarvan bekend is dat er in de Middeleeuwen en Nieuwe tijd is gewoond en geleefd. De kans bestaat dat archeologische resten bij de bouw- en sloopwerkzaamheden in de 20^e eeuw zijn verstoord.

Door bouw- en sloopactiviteiten in de 20^e eeuw kunnen archeologische resten zijn vergraven. Uit milieukundig onderzoek blijkt dat de bodem op verschillende plaatsen in de twintigste eeuw geroerd is, tot dieptes van tussen 50 cm-mv en 80 cm-mv.

Aanbevolen wordt het plangebied nader te onderzoeken door middel van een Proefsleuvenonderzoek.

Dit onderzoek is met grote zorgvuldigheid uitgevoerd. Het is echter nooit uit te sluiten dat bij de graafwerkzaamheden toch archeologische resten worden aangetroffen, ook op plaatsen waar die niet worden verwacht. Eventuele archeologische resten is men verplicht te melden bij de Minister van OCW in overeenstemming met de Erfgoedwet uit 2016. In dit geval wordt aangeraden om contact op te nemen met de gemeente Valkenswaard.

1 (Rensink e.a. 2015)

1 Inleiding

Bureau voor Archeologie heeft een archeologisch onderzoek uitgevoerd voor bouwwerkzaamheden aan de Kromstraat 75-77 te Valkenswaard.

Voor de beoogde ontwikkeling wordt de bestemming gewijzigd van agrarisch naar wonen. In het gebied geldt een vastgesteld archeologisch beleid.² In het plangebied geldt een hoge archeologische verwachting. Dit betekent dat voor bouwwerkzaamheden over een oppervlakte groter dan 500 m² waarbij de bodem dieper dan 0,3 m onder maaiveld wordt geroerd rekening moet worden gehouden met archeologische waarden.

Het plangebied heeft een oppervlak van ca. 6.690 m², zie fig. 2. In dit vlak is de bouw van twee woningen voorzien. De beoogde ontwikkeling leidt tot een bodemverstoring tot circa 80 cm-mv. Hiermee overschrijdt het plan de vrijstellingscriteria en geldt de verplichting om een onderzoek op de locatie uit te voeren.

Het onderzoeksgebied is een zone met straal van circa 250 m om de ontwikkeling heen.

Het onderzoek is uitgevoerd onder certificaat BRL SIKB 4000,³ in overeenstemming met de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA versie 4.0).

1.1 Doelstelling en vraagstelling

Het doel van het bureauonderzoek is het opstellen van een gespecificeerde archeologische verwachting zodat een beslissing genomen kan worden over hoe met eventuele archeologische waarden rekening moet worden gehouden bij de voorgenomen werkzaamheden.

De volgende onderzoeksvragen zijn in dit onderzoek gebruikt:

- *Waaruit bestaan de voorgenomen bodemingrepen?*
- *Wat is de landschappelijke ligging van het plangebied in termen van geomorfologie, geologie en bodemkunde?*
- *Is sprake van een natuurlijke (intacte) bodemopbouw of is deze (deels) verstoord? Indien sprake is van verstoringen, wat is de diepte en omvang van de verstoring?*
- *Zijn er (aanwijzingen voor) archeologische waarden in het plangebied aanwezig, en zo ja, wat is naar verwachting de omvang, ligging, aard en datering hiervan?*
- Indien er (mogelijk) archeologische waarden aanwezig zijn:
 - *Worden deze archeologische waarden verstoord door de voorgenomen bodemingrepen? Zo ja, op welke wijze?*
 - *Welke maatregelen kunnen worden genomen om voldoende rekening te houden met deze archeologische waarden?*

² (Berkvens 2012)

³ <http://www.kiwa.nl/upload/certificate/00094278.pdf>

2 Bureauonderzoek

2.1 Methode

Het bureauonderzoek is uitgevoerd in overeenstemming met de richtlijnen van de KNA 4.0, protocol 4002.⁴

In het kader van het onderzoek zijn kaarten, databases en literatuur geraadpleegd om tot een gespecificeerde archeologische verwachting van het gebied te komen. Eerst wordt het plan- en onderzoeksgebied vastgesteld en het onderzoek gemeld bij ARCHIS. Daarna wordt achtereenvolgens de aardkundige, archeologische en historische context van het te onderzoeken gebied bestudeerd. Deze gegevens leiden tot het opstellen van een gespecificeerde verwachting. In de gespecificeerde verwachting worden de mogelijk aanwezige archeologische waarden beschreven in termen van onder meer diepteligging, omvang, ouderdom en conservering.

De genoemde stappen leiden tot onderhavig rapport en het openbaar maken van de resultaten bij Archis en het e-Depot voor de Nederlandse Archeologie.⁵ In de hierna volgende hoofdstukken worden de belangrijkste onderzoeksgegevens gepresenteerd.

Van alle afgebeelde kaarten is het noorden boven, tenzij anders aangegeven.

2.2 Huidige situatie en beoogde ingreep

Het plangebied ligt in de gemeente Valkenswaard in de plaats Valkenswaard. De locatie ligt aan de Kromstraat bij de huisnummers 75 en 77. Het plangebied heeft een omvang van 6.690 m² (fig. 2).

Langs de Kromstraat staat een twee onder één kap woning uit 1930 (fig. 4). Op het terrein loopt een weg bestaande uit (Stelcon) beton platen. Aan de voorzijde is ongeveer 400 m² verhard met betontegels van 30x30 cm.

De rest van het perceel is onbebouwd. Er bevindt zich begroeiing: gras, struiken en bomen (fig. 5). De initiatiefnemer geeft aan dat op het terrein puin in de grond ligt: in het verleden hebben er diverse gebouwen/schuren gestaan. De vloeren en onderliggende verharding zijn onlangs verwijderd. Een actuele foto van het terrein staat in fig. 6.

Het plan bestaat uit het saneren van de twee (twee-onder-één-kap) woningen, het oprichten van twee vrijstaande woningen en het realiseren van een Bed & Breakfast in het achterliggende gebied.

Voor het bouwen van de woningen zal tot 80 cm-mv worden gegraven voor het aanleggen van de funderingen. Er zijn nog geen bouwtekeningen beschikbaar. Het is onbekend of kelders worden aangelegd en of gebruikt wordt gemaakt van funderingspalen.

2.3 Aardkunde

De aardkundige gegevens staan samengevat in tabel 1.

⁴ (SIKB 2016)

⁵ (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en Data Archiving and Networking Services)

Het plangebied ligt in archeologisch landschap 'Roerdalslenk'.⁶ De ondergrond van het gebied bestaat uit fluvioglaciale afzettingen afgedekt met dekzand (fig. 8). Vierhonderd meter ten westen van het plangebied ligt het beekdal van de Dommel.

Op het dekzand hebben zich hoge zwarte enkeerdgronden ontwikkeld door het systeem van potstalbemesting (fig. 9). Hierbij zijn gras- of heideplaggen vermengd met mest uit de potstal op de akkers uitgestrooid om de vruchtbaarheid te verbeteren. De gronden in dit gebied hebben een 70 tot 80 cm dikke, humushoudende bovengrond, rustend op een moderpodzol of een humuspodzol.⁷ De 20 tot 30 cm dikke bouwvoor is zeer donker bruin tot zwart. Daaronder wordt het humushoudende dek iets lichter van kleur.

Het plangebied ligt in een gebied dat op de geomorfologische kaart grotendeels als bebouwd gebied staat aangeduid (fig. 10). Buiten de bebouwde kom liggen dekzandruggen al dan niet bedekt met een oud bouwlanddek. Op de kaart Fysisch Landschap van de gemeente Valkenswaard ligt het plangebied in de Valkenswaardse Akkers, een gebied met lage dekzandruggen (fig. 11).

Het maaiveld in het plangebied ligt op ongeveer 24 m NAP. Richting het beekdal van de Dommel daalt het maaiveld tot ongeveer 22 m NAP (fig. 12).

Uit een detail hoogte-reliëfkaart blijkt dat in het plangebied kleine hoogteverschillen aanwezig zijn, die wijzen op vergravingen, mogelijk samenhangend met de aanwezigheid van resten van gesloopte bebouwing uit de 20^e eeuw (fig. 13).

In Dinoloket en BISNederland zijn geen relevante aanvullende gegevens aanwezig.⁸

In het plangebied heeft een oriënterend bodemonderzoek plaatsgevonden.⁹ Hieruit blijkt dat het bodemmateriaal bestaat uit matig fijn zand. Opvallend is dat in geen van de boorstaten een humeuze bijmenging is geregistreerd, terwijl het plangebied valt in een gebied met zwarte enkeerdgronden. Mogelijk is de humeuze bijmenging door de betreffende veldwerkers niet geregistreerd.

De toplaag bevat op verschillende plaatsen tot een diepte variërend van 50 tot 80 cm-mv fragmenten baksteen, verbrandingsresten (kooltjes), stukken dakpan en 'auto-onderdelen', en soms heeft deze toplaag een grindige bijmenging. De toplaag is bruin of bruin-grijs. Vanaf ongeveer 70 of 80 cm en dieper is de bodemkleur geel of grijs. De grondwaterstand bevond zich tijdens het bodemonderzoek op 160 cm-mv.

Bron	Situatie plangebied, omschrijving
Geologie (fig. 8)	Geologische overzichtskaart 1:250 000: Bx5: Laagpakket van Wierden; dekzand Geologische detailkaart 1:50 000 is niet beschikbaar.
Bodemkunde (fig. 9)	Hoge zwarte enkeerdgronden, grondwatertrap VI (zEZ21-VI)
Geomorfologie (fig. 10)	Bebouwing. Buiten de bebouwde kom: dekzandruggen (+/- oud bouwlanddek; 3L5).
Kaart Fysisch Landschap gemeente Valkenswaard	Valkenswaardse Akkers (thema: lage dekzandruggen).

⁶ (Rensink e.a. 2015)

⁷ (Stichting voor Bodemkartering 1968)

⁸ (Dinoloket; Alterra Wageningen UR 2012)

⁹ (Van Schalm 2002)

(fig. 11)	
AHN (fig. 12 en 13)	Het plangebied ligt op de westflank van een glooiing op ongeveer 24 m NAP. Binnen het plangebied zijn hoogteverschillen aanwezig die wijzen op vergravingen.

Tabel 1: Aardkundige waarden.

2.4 Bewoning en historische situatie

Bewoning in het gebied waar nu Valkenswaard ligt wordt voor het eerst omschreven in 704 in een schenkingsakte van de Frank Aengilbaldus aan Willibrordus, die het bij zijn overlijden schenkt aan de abdij van Echternach. In het gebied is dan sprake van “bouwlanden, akkers, beemden, weiden, waters en acht hoeven met mensen en lijfeigenen”.

Valkenswaard is ontstaan uit de laatmiddeleeuwse eeuwse gehuchten: Geenhoven, de Deelshurk, de Zeelberg en het Dorp.¹⁰ Het Dorp bestond uit de Braken en de Krommestraat. De Krommestraat is vermoedelijk één van de oudste bewoningskernen. Het huidige centrum van Het Dorp is in de loop van de 15e eeuw ontwikkeld bij het verbrede einde van de Kromstraat.¹¹ De Kromstraat wordt sinds deze periode vermeld in de archieven.

Eind 18e eeuw is een kaart beschikbaar van Verhees waarop wegen en bebouwingspatronen van Valkenswaard staan ingetekend (fig. 14). Dit is de eerste kaart waarop het dorp in detail staat afgebeeld. De kaart is echter onvoldoende nauwkeurig om het plangebied exact op de kunnen plaatsen.

In de Schepenbank Waalre – Valkenswaard wordt in 1748 vermelding gemaakt van het 'beempje [hooiland] aen de beemderhuijs'. Melotte en Molenmans plaatsen het Beemderhuis aan het westeinde van de Kromstraat, bij boerderijen van begin 19^e eeuw in het huidige plangebied (fig. 15).¹² Deze boerderijen staan afgebeeld op de kadastrale minuut van 1811-1832 (fig. 16). Deze minuut is nauwkeurig op actuele topografische kaart te plaatsen.

Resten van de oudste ontginningen zijn mogelijk te vinden bij akkercomplex Hulten (of: *Holten*) dat ten zuiden van de Kromstraat ligt. Het wordt in de 15^e eeuw aangeduid als *Hultenecker*. Gezien het toponiem betrof het een akker tussen of aan een bos met kreupelhout. Dit akkercomplex wordt in deze periode waarschijnlijk gebruikt door welvarende boeren die wonen in de Kromstraat en de Groenstraat.¹³

De boerderijen in het plangebied op de kadastrale minuut staan dicht tegen de huidige openbare weg aan. Afgaande op de vorm van de plattegrond zijn het langhuisboerderijen. De noordelijke boerderij is in bezit van Johannes Snieders en deze heeft het achterliggende perceel in gebruik als tuin. De zuidelijke boerderij en achterliggende bouwland zijn in bezit van Hendrik Smit.

Begin 20^e eeuw is de zuidelijke boerderij gesloopt (fig. 17). Op de plaats van de noordelijke boerderij staat begin 20^e wel bebouwing, maar het is niet zeker of deze bebouwing nieuw is, of een (verbouwde) voortzetting van de oorspronkelijke boerderij. Volgens BAG heeft deze bebouwing een bouwjaar van 1930. Het

¹⁰ (Melotte en Molemans 1979)

¹¹ (Melotte 1977)

¹² Archief ingang: <http://www.archieven.nl/mi/48/?mivast=48&mizig=210&miadt=48&miaet=1&micode=10223&minr=2704863&miview=inv2> (Melotte en Molemans 1979, Valkenswaard:71)

¹³ (Melotte 1977)

landgebruik rondom de bebouwing is nog steeds bouwland en tuin.

Op de topografische kaart 1953 is weinig veranderd in de bebouwde situatie. alhoewel de bebouwing op deze kaart een kleine omvang heeft, kleiner dan heden; fig. 18. Midden door het perceel is in deze periode een onderbroken lijn met noordwest-zuidoost richting getekend. Dit is waarschijnlijk een pad dat vanaf de Kromstraat de akkers ten zuidoosten van het plangebied ontsluit.

In 1963 en 1973 bevinden zich aan de noordzijde van het plangebied twee panden achter het woonhuis (fig. 19 en 20), en in 1986 is deze bebouwing verder uitgebreid.

In 1994 staat aan de zuidwestzijde van het perceel, tegen de Kromstraat een nieuw pand (fig. 22). Een luchtfoto uit een brochure van een makelaar van 2010 laat de bebouwde en rommelige staat van het perceel zien (fig. 23).

Op dit moment is de bebouwing achter de twee-onder-één kap woning langs de Kromstraat gesloopt (fig. 24).

2.5 Bekende archeologische en ondergrondse bouwhistorische waarden

Archeologische terreinen, waarnemingen en onderzoeksmeldingen in het onderzoeksgebied staan weergegeven in fig. 25 en toegelicht in tabel 2. In onderstaande tekst worden de belangrijkste bevindingen samengevat.

Het plangebied ligt niet in (een deel van) een AMK terrein. In het plangebied liggen geen archeologische waarnemingen.

Het plangebied ligt in het onderzoeksgebied van een archeologisch bureauonderzoek dat is uitgevoerd in het kader van het opstellen van bestemmingsplan Mozaïek (onderzoek 2.245.614.100). Hierin wordt geconcludeerd in het hele bestemmingsplan gebied een middelhoge tot hoge specifieke verwachting geldt voor het aantreffen van archeologische resten vanaf het Laat Paleolithicum tot heden. De onderzoeker adviseert dat bij bodemverstoringen archeologisch verkennend booronderzoek noodzakelijk is om inzichtelijk te maken of de bodem onder het esdek intact is en zo ja, in welke mate.

De historische kern van Valkenswaard is een AMK terrein van hoge archeologische waarden (nr. 16.805). De westelijke rand van dit AMK terrein ligt ongeveer 130 m oostelijk van het plangebied. Bij de westzijde van dit AMK terrein heeft archeologisch onderzoek plaatsgevonden bij Kromstraat 42-44, ongeveer 250 meter van onderhavig plan (onderzoeken 3.984.394.100, 4.006.902.100 en 4.013.511.100). Op het perceel zijn een stenen waterput, drie plaggenputten, een waterkuil, paalsporen en resten van muurwerk aangetroffen. De sporen zijn onderdeel geweest van een achtererf van een vermoedelijk 16^e eeuwse boerderij.

Op de beleidskaart van de gemeente Valkenswaard ligt het plangebied in een zone met hoge archeologische verwachting (fig. 3). Deze verwachting is gebaseerd op de aanwezigheid van hoge zwarte enkeerdgronden. Dergelijke gronden zijn vroeg geschikt geweest voor vestiging van landbouwbedrijven. Door de aanwezigheid van een conserverend antropogeen dek kunnen archeologische resten goed bewaard zijn gebleven. Op een andere – vermoedelijk oudere – verbeelding van de archeologische beleidskaart ligt het plangebied in een

historische kern (fig. 27). De achterliggende reden van deze verschillende kaartbeelden is niet bekend.

Het plangebied ligt in operatiegebied Operatieterrein Market-Garden.¹⁴ De Operatie Market-Garden was een grootschalig geallieerd offensief met als doel de vestiging van een bruggenhoofd ten noorden van de Neder-Rijn tussen Arnhem en het IJsselmeer om de Duitse troepen in het westen van Nederland af te snijden. In het plangebied zijn geen structuren bekend die hier aan kunnen worden gerelateerd.

Bron	Omschrijving
Archeologische terreinen	16.805 - Valkenswaard - Valkenswaard - Terrein van hoge archeologische waarde Oude dorpskern van Valkenswaard. Op de AMK-Noord Brabant zijn historische stads- en dorpskernen en clusters oude bebouwing als gebieden van hoge archeologische waarde aangegeven. Dit is op grond van het belang van deze locaties, waar de wortels van de huidige dorpen of steden kunnen liggen. De selectie en begrenzing van deze kernen is gebaseerd op 16e-eeuwse (Van Deventer) en vroeg 20e-eeuwse kaarten (Bonnebladen). Binnen deze contouren kunnen in de bodem resten van Vroegmoderne en waarschijnlijk ook van Laet Middeleeuwse (vanaf circa 1300 AD) bewoning aangetroffen worden. Ook sporen van oudere bewoning kunnen aanwezig zijn. Bedacht dient echter te worden dat de bewoning in de Vroege- en Volle Middeleeuwen (tot circa 1300 AD) een meer dynamisch karakter gehad kan hebben en dat de plaats en grens ervan niet per se hoeft samen te vallen met die van de latere bewoning.
Waarnemingen	1.077.331: Dommelen, Vondsten bij veldwerk ten behoeve van verwachtingskaart Dommelen Zuid.
Onderzoeksmeldingen	2.089.860.100: Dommelen, Dommelen-Zuid, booronderzoek De natuurlijke bodem in Valkenswaard-zuid is in vrijwel het hele plangebied afgetopt, waardoor vindplaatsen van jagers-verzamelaars (Paleolithicum t/m Neolithicum) niet worden verwacht. Wel zijn in het noordoostelijke deel van het plangebied 3 scherven uit de late Middeleeuwen aangetroffen, die kunnen samenhangen met akkerland of bewoning.¹⁵ Dommelen-zuid was extensief bewoond in de Steentijd. Verspreid over het plangebied zijn vijf vindplaatsen aangetroffen die een voorkeur vertonen voor gradiëntzones, namelijk op de flanken van twee beekdalen en op de rand van het Klotven. Ook zijn er drie vindplaatsen uit de Late Middeleeuwen waarvan de locatiekeuze gebaseerd is op de vruchtbaarheid van de grond, bewerkbaarheid en de hoogte van de grondwatertrap. Minder vruchtbare gronden werden waarschijnlijk pas in de 16^e en 17^e eeuw in cultuur gebracht door intensieve plaggenbemesting. Het landschap veranderde begin 20^e eeuw aanzienlijk door de introductie van kunstmest en prikkeldraad waarmee ook de voorheen "woeste" gronden konden worden gecultiveerd.¹⁶ 2.245.614.100: Valkenswaard, bureauonderzoek Uit het bureauonderzoek werd geconcludeerd dat voor het gehele gebied Valkenswaard een middelhoge tot hoge specifieke verwachting geldt voor het aantreffen van archeologische resten vanaf het Laet-Paleolithicum tot heden. Vervolgonderzoek in de vorm van boringen wordt aanbevolen.¹⁷ 2.310.868.100: Valkenswaard, Bestek 4E, Rioleringswerkzaamheden Valkenswaard en Dommelen,

14 ("Indicatieve Kaart Militair Erfgoed (IKME)")

15 (Moonen en Rondags 2002)

16 (Roymans 2002)

17 (De Ruiter 2010)

Bron	Omschrijving
	bureauonderzoek Omdat de deelgebieden 4A, 4B, 4C, 4D, 4E, de zuidelijke helft van 4G en 4L in het verleden (sterk) zijn vergraven wordt geadviseerd om deze deelgebieden vrij te geven. Het is aan de gemeente Valkenswaard om op basis van dit advies een selectiebesluit te nemen. 3.977.314.100: Valkenswaard, Luikerweg 38, bureauonderzoek en booronderzoek Het plangebied bevindt zich in de Roerdalslenk op een dekzandrug, wat betekent dat (tijdelijke) bewoning kan hebben plaatsgevonden vanaf het Laat-Paleolithicum. Een humeus dek, beschreven als een hoge zwarte enkeerdgrond uit de Late Middeleeuwen, beschermt de dieper gelegen archeologische resten. In een deel van het plangebied zijn de podzolhorizonten is mogelijk verploegd of podzoldering heeft nooit plaatsgevonden.¹⁸ 48.197: Waalre, Erfgoedkaart A2 gemeenten, bureauonderzoek Gezamenlijke erfgoedkaart van de gemeenten Cranendonck, Heeze-Leende, Valkenswaard en Waalre. Resultaat is een Beleidsplan Archeologische Monumentenzorg en een gemeentelijke (digitale) Erfgoedkaart, waarin zowel de archeologische waarden en verwachtingen als de cultuurhistorische waarden zijn opgenomen. 3.984.394.100, 4.006.902.100, 4.013.511.100:: Valkenswaard, Kromstraat 42-44, bureauonderzoek, proefsleuven en opgraving Op basis van het bureauonderzoek werd een middelhoge archeologische verwachting voor resten uit het Paleolithicum en Mesolithicum en een hoge archeologische verwachting voor resten uit het Neolithicum tot en met de Nieuwe tijd vastgesteld.¹⁹ Bij het proefsleuvenonderzoek en de opgraving die zijn uitgevoerd zijn zijn de resten blootgelegd van een achtererf van een boerderij uit vermoedelijk de 16^e eeuw. De resten betreffen onder meer een stenen waterput, drie plaggenputten, een waterkuil, paalsporen en resten van muurwerk van de latere, inmiddels gesloopte boerderij. De stenen waterput bestond uit een houtconstructie onder in de put, met daarop gestapelde stenen, zonder mortel. De plaggenputten zijn allemaal opgebouwd met een karrenwiel zonder spaken als basis, waarop de plaggen zijn gestapeld. Bij de aanleg van de put werd meestal een grote kuil gegraven tot in het grondwater, soms wel 6 meter in doorsnede. Onderin werd doorgaans op een houten ondergrond, bijvoorbeeld een wiel, verder gebouwd. De plaggen dienden, net als bij de stenen put, ter versteviging van de putwand.²⁰
Gemeentelijke kaart	Voor gebieden met een hoge archeologische verwachting (donker oranje) geldt een vrijstellingscriterium voor vergraving van oppervlakken tot 500m² en dieptes tot 30cm. Voor historische kernen (paars) geldt een vrijstellingscriterium voor vergraving van oppervlakken tot 250m² en dieptes tot 30cm beneden maaiveld.
Bouwhistorische waarden in het plangebied	Geen.

Tabel 2: Bekende waarden tot ca. 250 m van het plangebied.

18 (Horn en Haaring 2011)

19 (Boots 2016)

20 Dhr. Peels, ongedateerd, notitie "Achtererf van 16 -eeuwse boerderij in Valkenswaard opgegraven". Er is nog geen opgravingsverslag beschikbaar.

2.6 Mogelijke verstoringen

In het plangebied hebben in de 20^e eeuw enkele bouwwerken gestaan die inmiddels weer zijn gesloopt. Bij de bouw en de sloop is mogelijk het archeologisch niveau verstoord. De betreffende bouwvlakken, alsmede de ligging van de boerderijen op de kadastrale minuut en de beoogde bouwvlakken zijn weergegeven in fig. 26. Uit milieukundig onderzoek blijkt dat de bodem op verschillende plaatsen geroerd is in de twintigste eeuw, tot dieptes van 50 cm-mv en 80 cm- mv.

2.7 Gespecificeerde verwachting

Het plangebied ligt in archeologisch landschap 'Roerdalslenk'.²¹ De ondergrond van het gebied bestaat uit fluvioglaciale afzettingen afgedekt met dekzand. Vierhonderd meter ten westen van het plangebied ligt het beekdal van de Dommel. Op het dekzand hebben zich in de omgeving hoge zwarte enkeerdgronden ontwikkeld door het systeem van potstalbemesting. In boorprofielen van milieukundig booronderzoek ontbreekt een humeuze toplaag, waarmee de aanwezigheid van het antropogene dek onzeker is.

Valkenswaard bestaat sinds de Vroege Middeleeuwen. De Kromstraat is één van de oudste straten van het dorp. Begin 19e eeuw (kadastrale minuut) staan twee boerderijen in het plangebied. In de 20e eeuw hebben diverse bouw en sloopactiviteiten plaatsgehad.

De verwachting wordt als volgt gespecificeerd:

1. Datering: Neolithicum – Nieuwe tijd.
2. Complextypen: Resten gerelateerd aan huisplaatsen in dorp in het zandgebied van Brabant.
3. Omvang: De omvang van huisplaatsen is enkele honderden vierkante meters groot.
4. Diepteligging: Archeologische resten uit het Neolithicum tot en met de Romeinse tijd kunnen aanwezig zijn onder een antropogeen dek. Recentere archeologische resten (Middeleeuwen en later) kunnen vanaf het maaiveld aanwezig zijn.
5. Gaafheid, conservering: Mogelijk zijn door de lage grondwaterstand organische artefacten slecht geconserveerd. De conservering van eventuele archeologische resten is verder onbekend.
6. Verstoringen: Door bouw- en sloopactiviteiten in de 20^e eeuw kunnen archeologische resten zijn vergraven. Uit milieukundig onderzoek blijkt dat de bodem op verschillende plaatsen in de twintigste eeuw geroerd is, tot dieptes van 50 cm-mv en 80 cm-mv.
7. Locatie: Resten van bebouwing uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd worden aan de zijde van de Kromstraat verwacht. In het achterterrein worden resten van het erf verwacht. Resten ouder dan de Middeleeuwen kunnen in het hele plangebied aanwezig zijn.

²¹ (Rensink e.a. 2015)

8. Uiterlijke kenmerken: Eventuele archeologische resten uit de Middeleeuwen en nieuwe tijd manifesteren zich op hoofdlijnen als funderingen (hout- en steenbouw), (water-)putten, kuilen en lossen artefacten.

Prospectie kenmerken: Archeologische resten kenmerken zich door de aanwezigheid van sporen. Waarschijnlijk is geen doorgaande vondstenlaag aanwezig.

Strategie om deze verwachting te toetsen in overeenstemming met stroomdiagram van protocol 4003

Om deze verwachting te toetsen is de volgende onderzoeksstrategie geschikt: karterend proefsleuvenonderzoek.

3 Conclusie

De onderzoeksvragen kunnen als volgt worden beantwoord:

- *Waaruit bestaan de voorgenomen bodemingrepen?*

Het bestaat uit het saneren van twee (twee-onder-één-kap) woningen, het oprichten van twee vrijstaande woningen en het realiseren van een Bed & Breakfast in het achterliggende gebied.

- *Wat is de landschappelijke ligging van het plangebied in termen van geomorfologie, geologie en bodemkunde?*

Het plangebied ligt in archeologisch landschap 'Roerdalslenk'.²² De ondergrond van het gebied bestaat uit fluvioglaciale afzettingen afgedekt met dekzand. Vierhonderd meter ten westen van het plangebied ligt het beekdal van de Dommel. Op het dekzand hebben zich in de omgeving hoge zwarte enkeerdgronden ontwikkeld door het systeem van potstalbemesting. In boorprofielen van milieukundig booronderzoek ontbreekt echter een humeuze toplaag, dus de aanwezigheid van het antropogene dek is onzeker.

- *Is sprake van een natuurlijke (intacte) bodemopbouw of is deze (deels) verstoord? Indien sprake is van verstoringen, wat is de diepte en omvang van de verstoring?*

Door bouw- en sloopactiviteiten in de 20e eeuw kunnen archeologische resten zijn vergraven. Uit milieukundig onderzoek blijkt dat de bodem op verschillende plaatsen in de twintigste eeuw geroerd is, tot dieptes van 50 cm-mv en 80 cm-mv.

- *Zijn er (aanwijzingen voor) archeologische waarden in het plangebied aanwezig, en zo ja, wat is naar verwachting de omvang, ligging, aard en datering hiervan?*

Op basis van de landschappelijke ligging kunnen archeologische resten uit het Neolithicum tot en met de Romeinse tijd aanwezig zijn. Daarnaast ligt het perceel aan een straat waarvan bekend is dat er in de Middeleeuwen en Nieuwe tijd is gewoond en geleefd. De kans bestaat dat archeologische resten bij de bouw- en sloopwerkzaamheden in de 20^e eeuw zijn verstoord.

- *Indien er (mogelijk) archeologische waarden aanwezig zijn:*
 - *Worden deze archeologische waarden verstoord door de voorgenomen bodemingrepen? Zo ja, op welke wijze?*

Bij de bouw van woningen vinden werkzaamheden plaats waarbij mogelijk archeologische waarden worden vergraven.

- *Welke maatregelen kunnen worden genomen om voldoende rekening te houden met deze archeologische waarden?*

Aanbevolen het plangebied te onderzoeken door middel van een archeologisch Proefsleuven onderzoek om de aard en waarde van eventuele archeologische resten nader te bepalen.

²² (Rensink e.a. 2015)

4 Advies

Aanbevolen het plangebied te onderzoeken door middel van een archeologisch Proefsleuven onderzoek om de aard en waarde van eventuele archeologische resten nader te bepalen.

Dit onderzoek is met grote zorgvuldigheid uitgevoerd. Het is echter nooit uit te sluiten dat toch archeologische resten worden aangetroffen bij de graafwerkzaamheden. Eventuele archeologische resten is men verplicht te melden bij de Minister van OCW in overeenstemming met de Erfgoedwet uit 2016. In dit geval wordt aangeraden om contact op te nemen met de gemeente Valkenswaard.

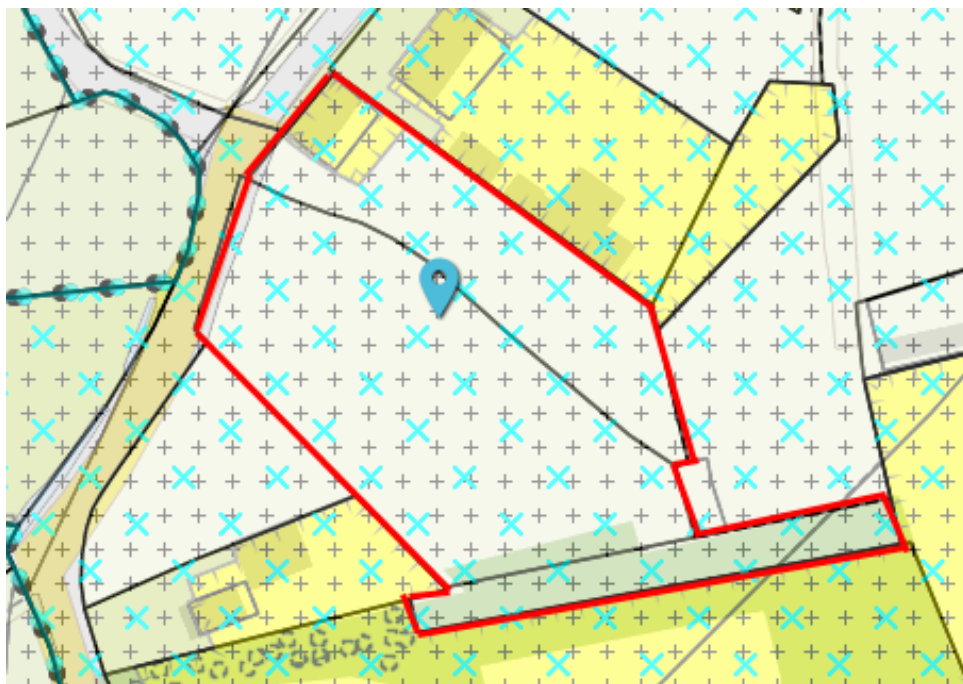
5 Literatuur

- Alterra. 2004. "Geomorfologische Kaart Nederland (GKN) Landsdekkend digitale bestand". Wageningen.
- Alterra Wageningen UR. 2012. "BISNederland". Bodemkaart 1 : 50 000.
<http://www.bodemdata.nl/>.
- "Beeldbank Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed".
<http://beeldbank.cultureelerfgoed.nl/>.
- Berkvens, R. 2012. "Beleidsplan Archeologische Monumentenzorg, gemeente Valkenswaard". SRE Milieudienst.
- Boots, G.J. 2016. "Archeologisch bureauonderzoek Kromstraat 42-44 te Valkenswaard, Gemeente Valkenswaard". Econsultancy Archeologisch Rapport 1511433. Swalmen: Econsultancy b.v.
- de Mulder, E.F.J. 2003. *De ondergrond van Nederland*. Wolters-Noordhof: Groningen [etc.].
- Dinoloket. "Ondergrondgegevens | DINoloket".
<http://www.dinoloket.nl/ondergrondgegevens>.
- Google Street View. "Street View". <https://maps.google.nl/>.
- Horn, M., en L. Haaring. 2011. "Luikerweg 55, Valkenswaard, Gemeente Valkenswaard". 1178. B & G rapporten. Becker & Van de Graaf. DANS.
<https://doi.org/10.17026/dans-xt9-xdxe>.
- "Indicatieve Kaart Militair Erfgoed (IKME)". <http://www.ikme.nl>.
- Kadaster. 2013. "BAG-Viewer". <http://bagviewer.geodan.nl/index.html>.
- Kadaster - PDOK. 2014. AHN2 - Kadaster.
<http://nationaalgeoregister.nl/geonetwork/srv/dut/search#|fff9d7cf-9929-4dde-98b8-06ceda7e5610>.
- Melotte, H.E.M. 1977. *Voorhistorie en geschiedenis van Valkenswaard tot 1813 (Van Wedert tot Valkenswaard, deel I)*. Valkenswaard.
- Melotte, H.E.M., en J. Molemans. 1979. *Noordbrabantse Plaatsnamen*. Vol. Valkenswaard. J. 1. Stichting Brabants Heem.
- Moonen, B., en E. Rondags. 2002. "Plangebied Valkenswaard-Zuid gemeente Valkenswaard archeologisch vooronderzoek en karterend veldonderzoek". RAAP Archeologisch Adviesbureau. DANS.
<https://doi.org/10.17026/dans-295-2zjg>.
- Rensink, E., H.J.T. Weerts, M. Kosian, H. Feiken, en B.I. Smit. 2015. "Archeologische Landschappenkaart van Nederland. Methodiek en kaartbeeld". Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.
<https://doi.org/10.17026/dans-xf6-ywnd>.
- Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. 2016. "Archis3 - Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed". <https://archis.cultureelerfgoed.nl/#/login>.
- Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, en Data Archiving and Networking Services. "e-depot voor de Nederlandse archeologie". <http://www.edna.nl>.
- Roymans, J.A.M. 2002. "Plangebied Dommelen-Zuid; Gemeente Valkenswaard: archeologische advieskaart en historisch-geografische waardenkaart". 796. RAAP-rapport. RAAP Archeologisch Adviesbureau.
- de Ruiter, D.L. 2010. "Valkenswaard Plangebied Mozaïek". BAAC bv. DANS.
<https://doi.org/10.17026/dans-xy7-mjps>.
- van Schalm, C.L. 2002. "Oriënterend bodemonderzoek Kromstraat 75-77 te Valkenswaard. Gemeente Valkenswaard, sectie D, nummers 1358 en 3161". NIPA project 02.5251. NIPA milieutechniek.
- SIKB. 2016. "Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) versie 4.0".
- Stichting voor Bodemkartering. 1968. "Bodemkaart van Nederland schaal 1 :

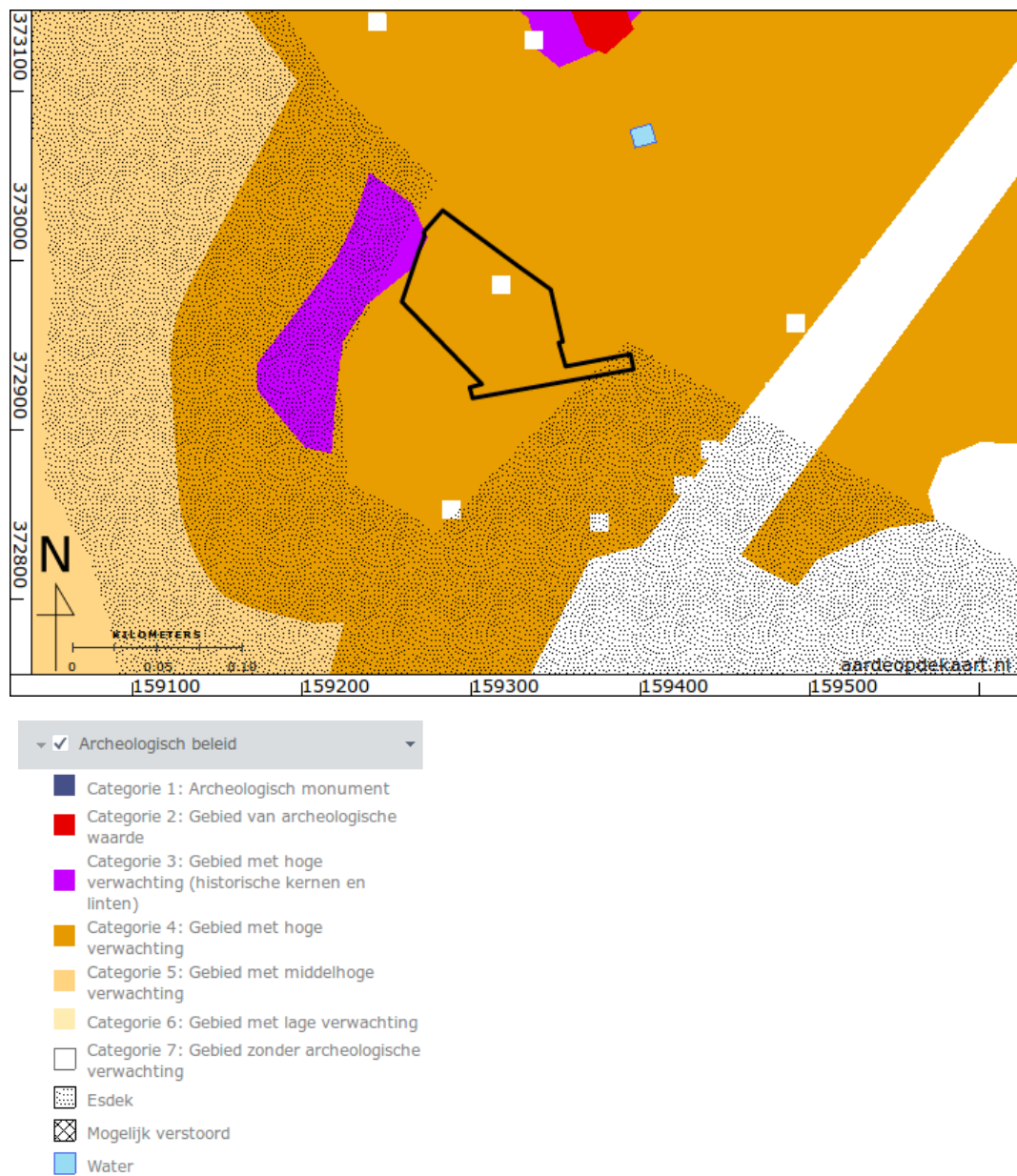
50.000 : toelichting bij de kaartbladen 56 Turnhout en 57 West
Valkenswaard". Wageningen: Stiboka. <http://edepot.wur.nl/117821>.

Verhees, H. 1794. "*Meierijkaart van Hendrik Verhees, getiteld: 'Kaart Figuratief van het grootste gedeelte van Bataasch Braband, bevattende de Meyerye van 's Bosch, bestaande in de vier kwartieren...'*"
[https://www.archieven.nl/nl/zoeken?](https://www.archieven.nl/nl/zoeken?mivast=0&mizig=210&miadt=235&miaet=1&micode=5129&minr=10640489&miview=inv2)
[mivast=0&mizig=210&miadt=235&miaet=1&micode=5129&minr=10640489&miview=inv2](https://www.archieven.nl/nl/zoeken?mivast=0&mizig=210&miadt=235&miaet=1&micode=5129&minr=10640489&miview=inv2).

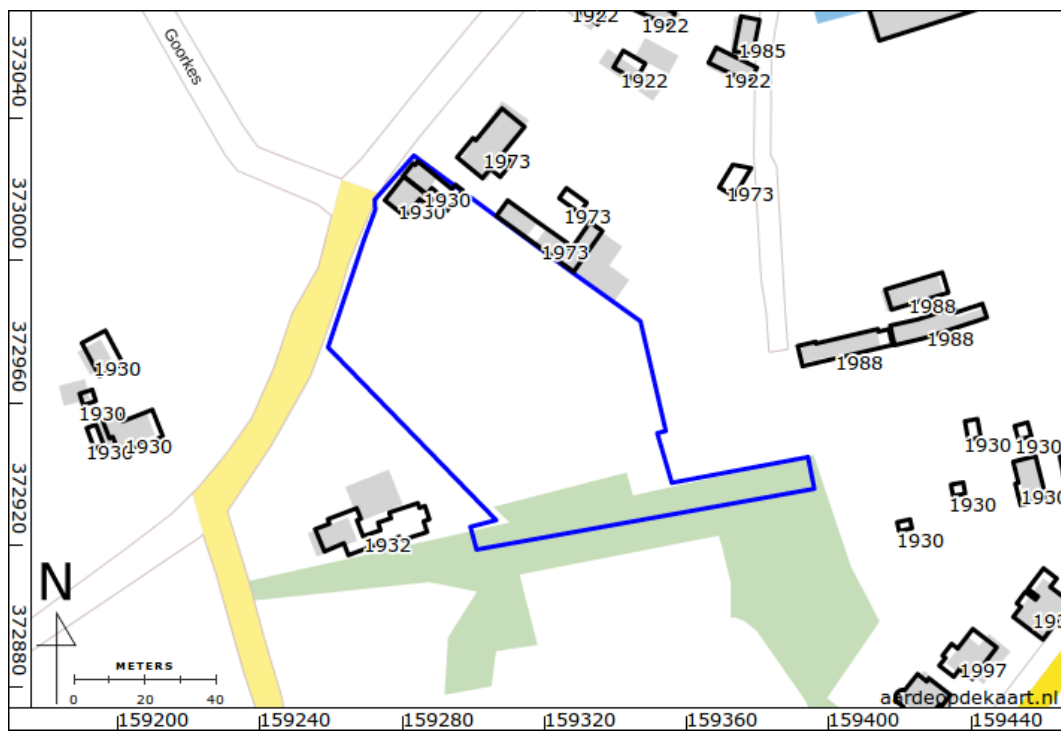
Figuren

Figuur 2: Bestemmingsplan kaart.

Figuur 3: Archeologische Beleidskaart van de gemeente Valkenswaard (bron: <https://atlas.odzob.nl/erfgoed/>).

Figuur 4: Basisbestand Adressen en gebouwen: bouwjaar (Kadaster 2013).

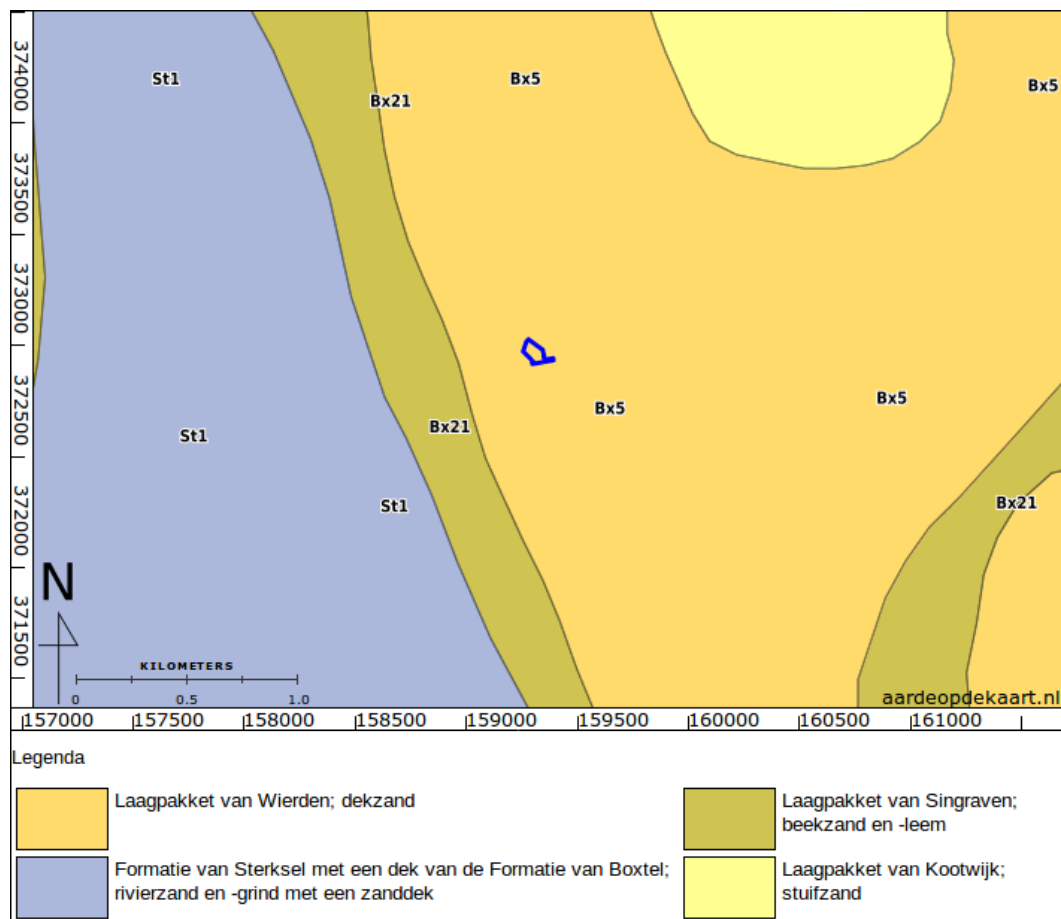
Figuur 5: Luchtfoto van het plangebied.

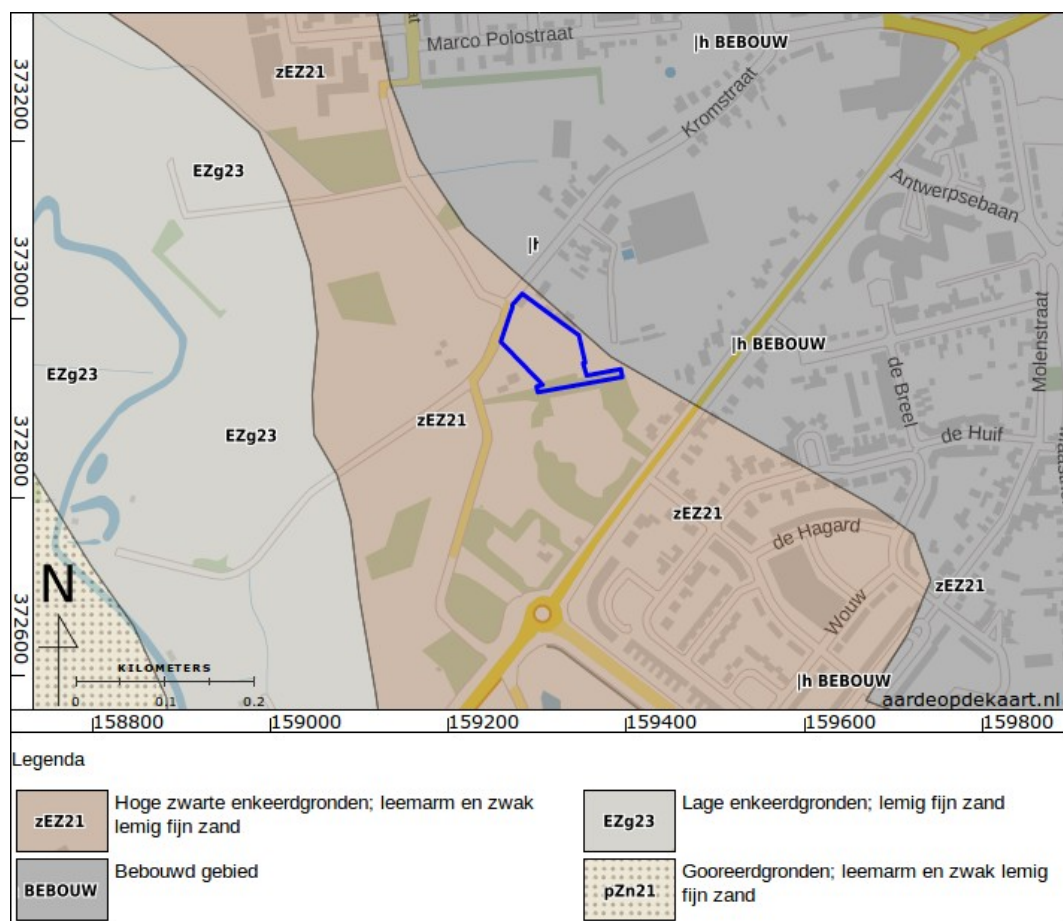

Figuur 6: Foto van het plangebied vanaf de Goorkes, kijkend naar het zuiden (Google Street View).

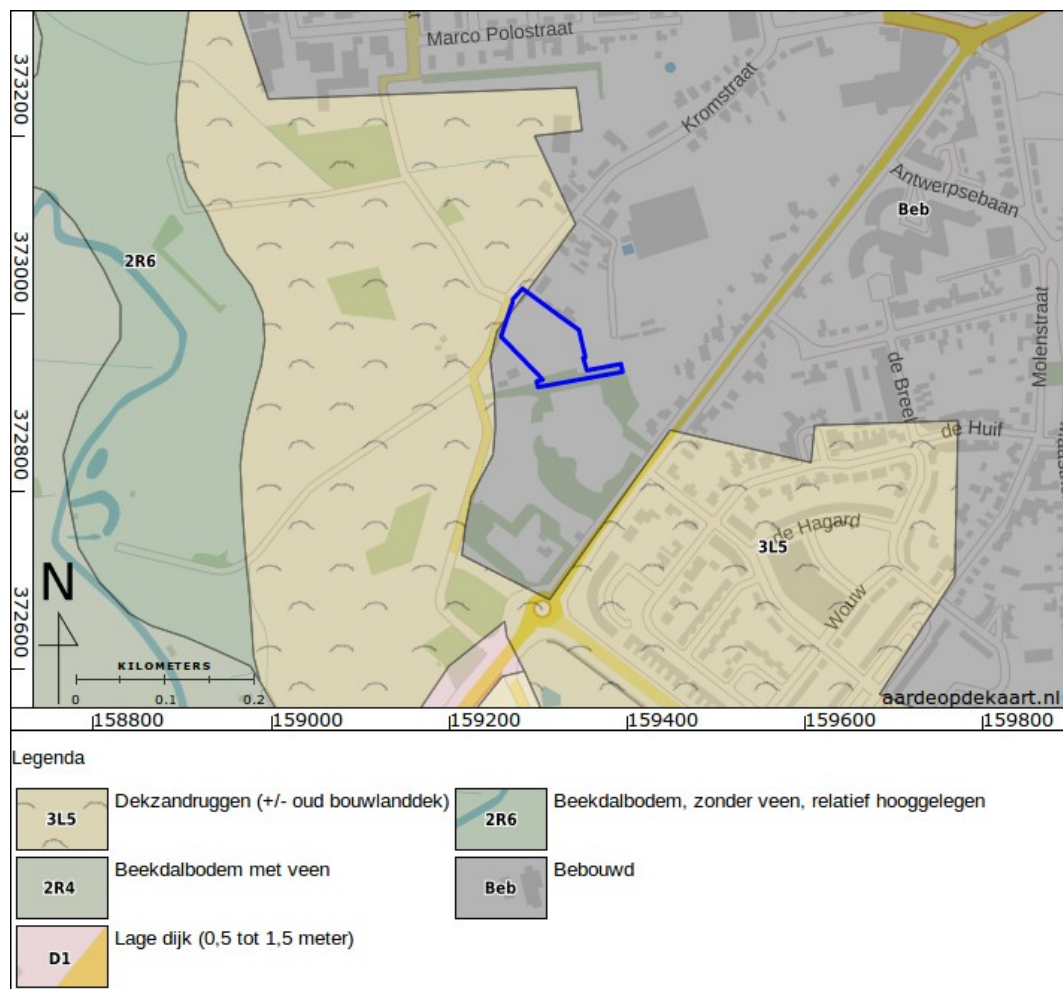

Figuur 7: Huidige situatie, kijkend naar het noorden (foto initiatiefnemer).

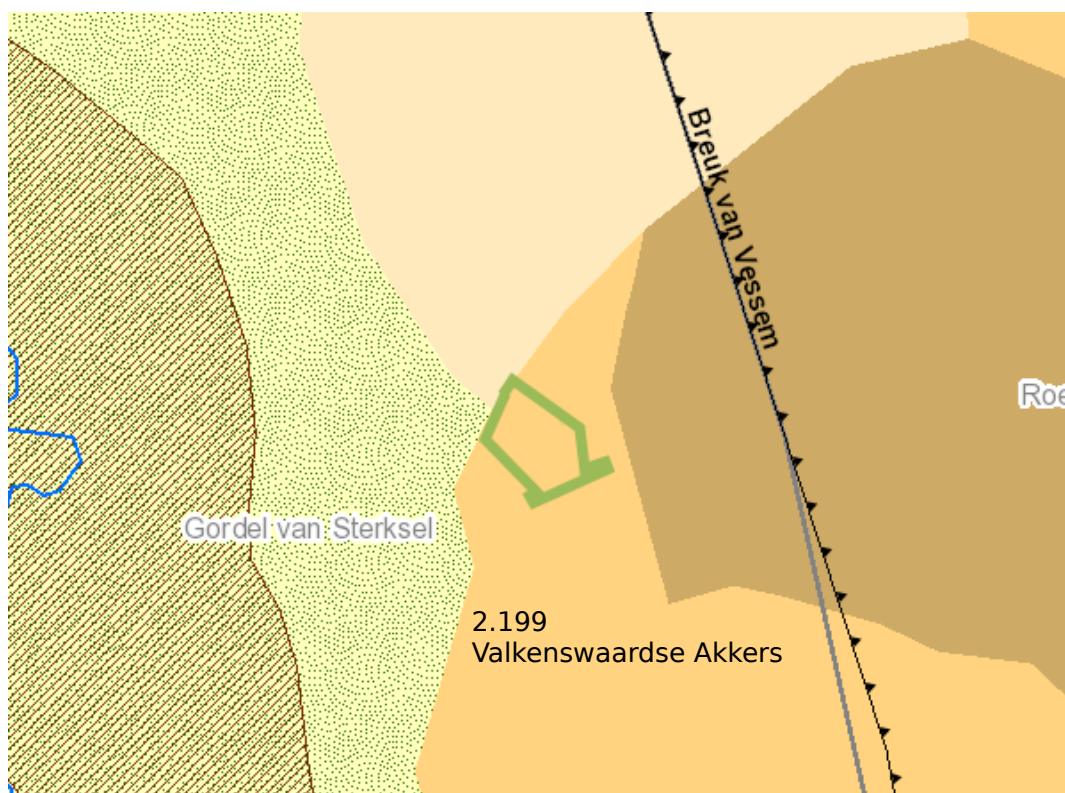

Figuur 9: Bodemkaart (Alterra Wageningen UR 2012).

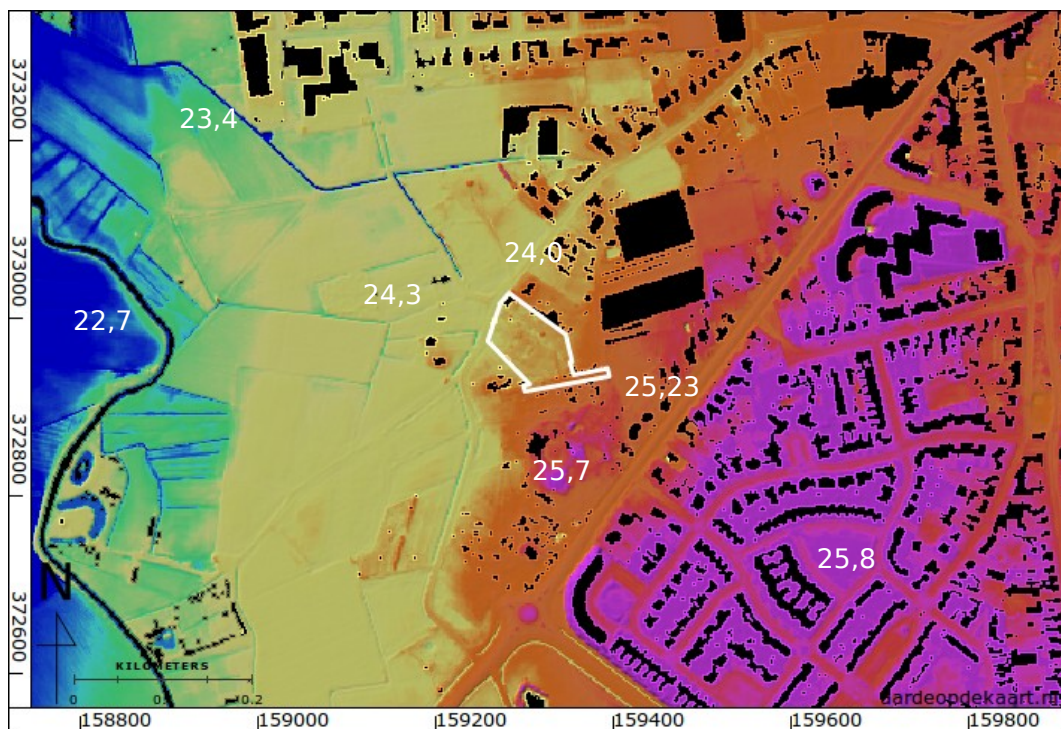

Figuur 10: Geomorfologische overzichtskaart (Alterra 2004).

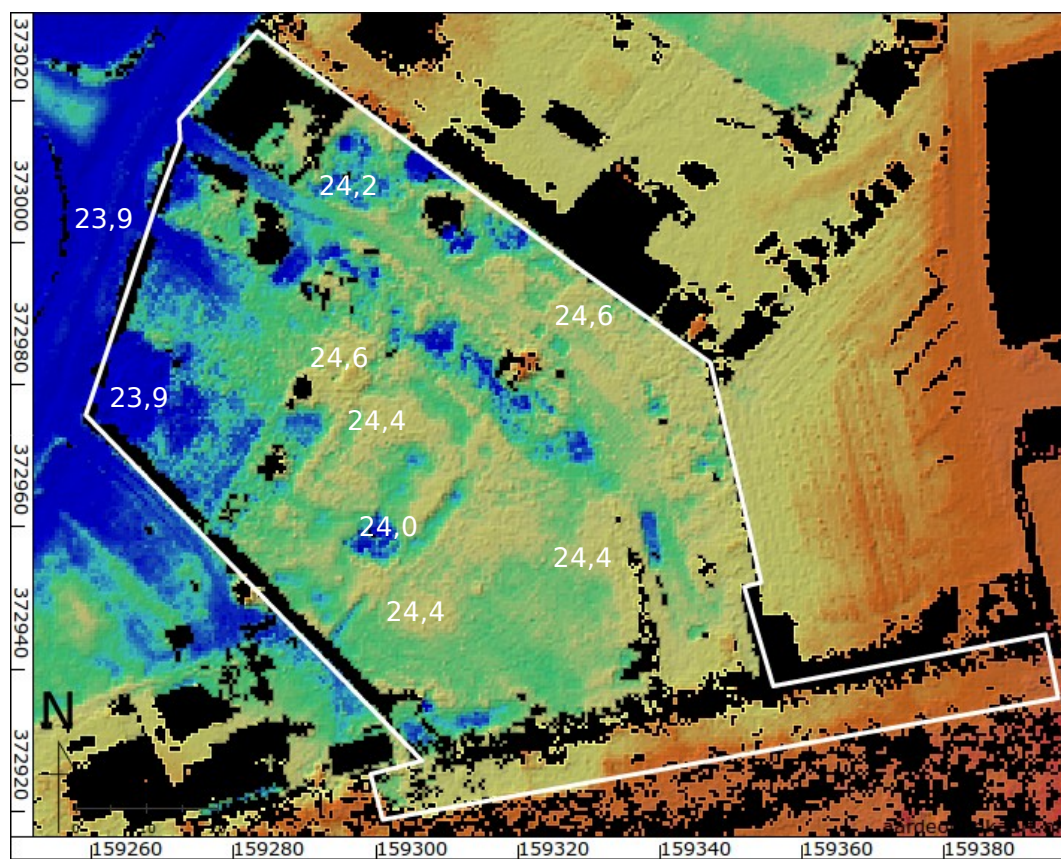

Figuur 11: Kaart Fysisch Landschap (Berkvens 2012).

Het plangebied ligt in Valkenswaardse Akkers (lage dekzandrug).

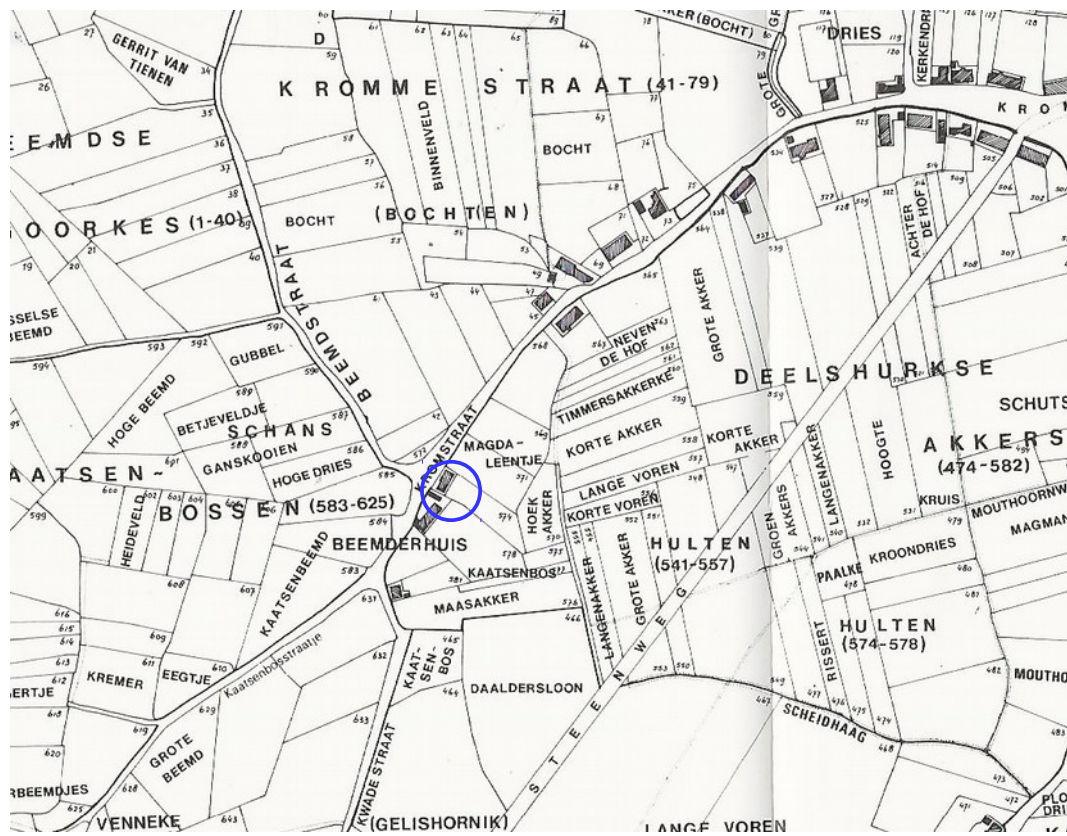
Figuur 12: Hoogte- en reliëfverzichtskaart van de omgeving van het plangebied (wit) (Kadaster - PDOK 2014). Alle hoogtematen zijn gegeven in meters ten opzichte van het NAP.

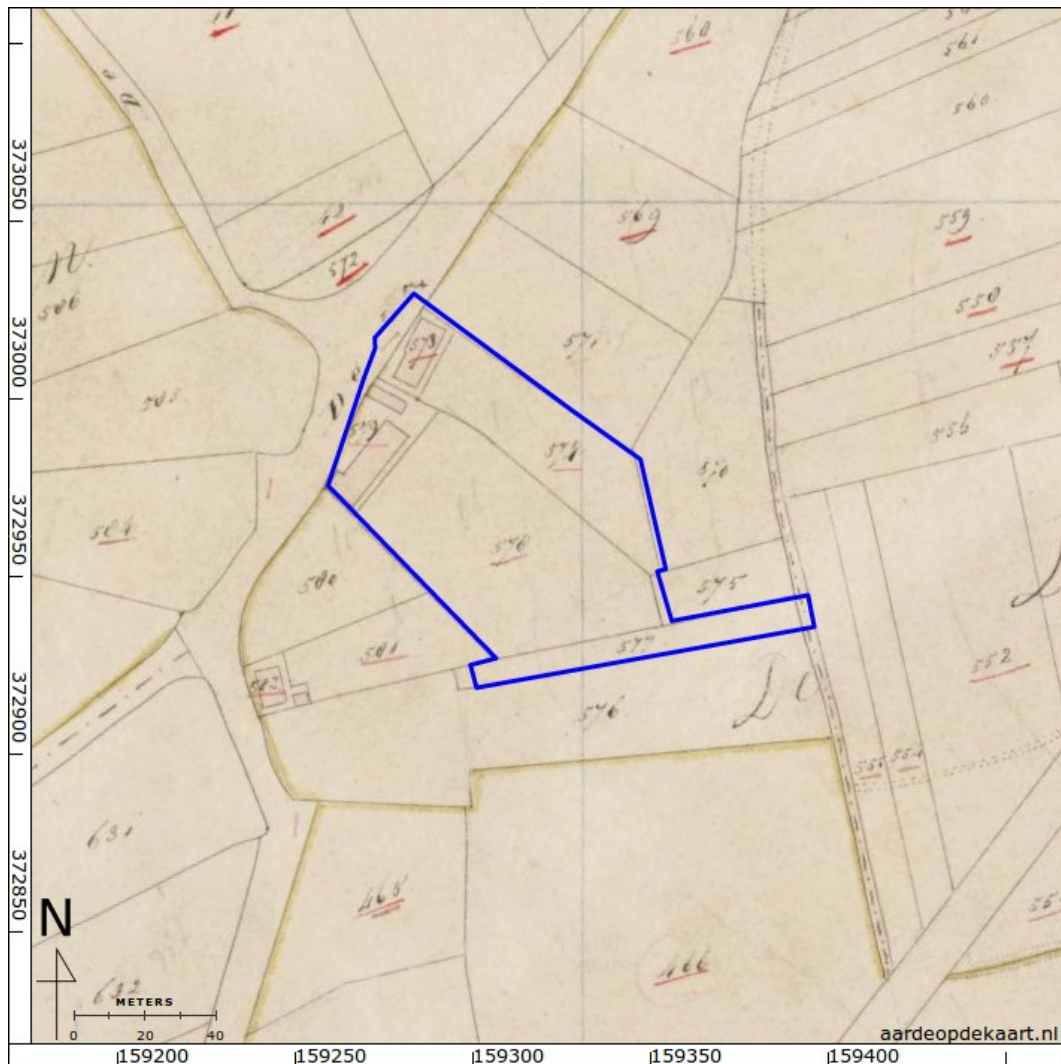
Figuur 13: Reliëf- en hoogtekarte van het plangebied. Alle hoogtematen zijn in meters ten opzichte van het NAP.

Figuur 14: Figuratieve kaart uit 1794 (Verhees 1794). Waar het plangebied moet worden geplaatst is niet helemaal zeker; de Kromstraat is niet herkenbaar afgebeeld.

Figuur 15: Kadastrale minuut 1811-1832 met toponiemen (Melotte en Molemans 1979).

Figuur 16: Kadastraal minuutplan van de gemeente Valkenswaard tussen 1811 en 1832, sectie D, MIN10157D01, blad 1 ("Beeldbank Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed").

Percelen 573 en 574 zijn van Johannes Snieders en zijn respectievelijk een huis met erf en een tuin.

De naburige percelen 577, 578 en 579 zijn van de weduwnaar Hendrik Smits en betreffen twee percelen bouwland en een huis met erf.

De beroepen van beide heren worden niet vermeld.

Figuur 17: Bonnekaart uit 1927 (707-2363 Riethoven).

Figuur 18: Topografische kaart uit 1953 (blad 57B).

Figuur 19: Topografische kaart uit 1963.

Figuur 20: Topografische kaart uit 1973.

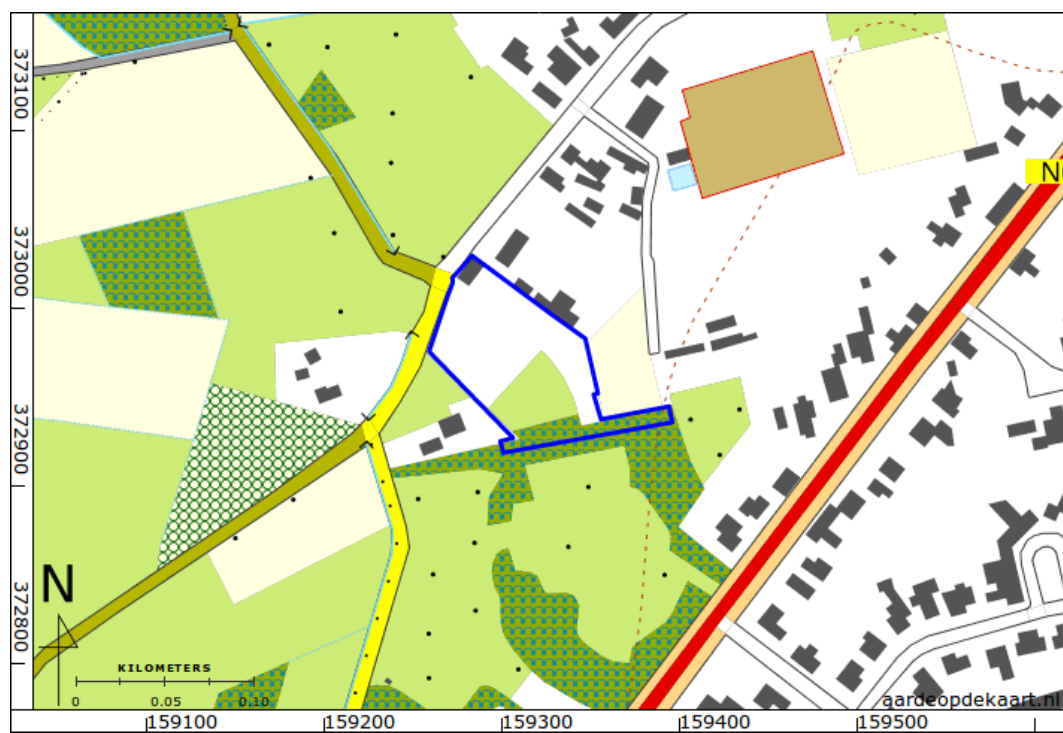
Figuur 21: Topografische kaart uit 1986.

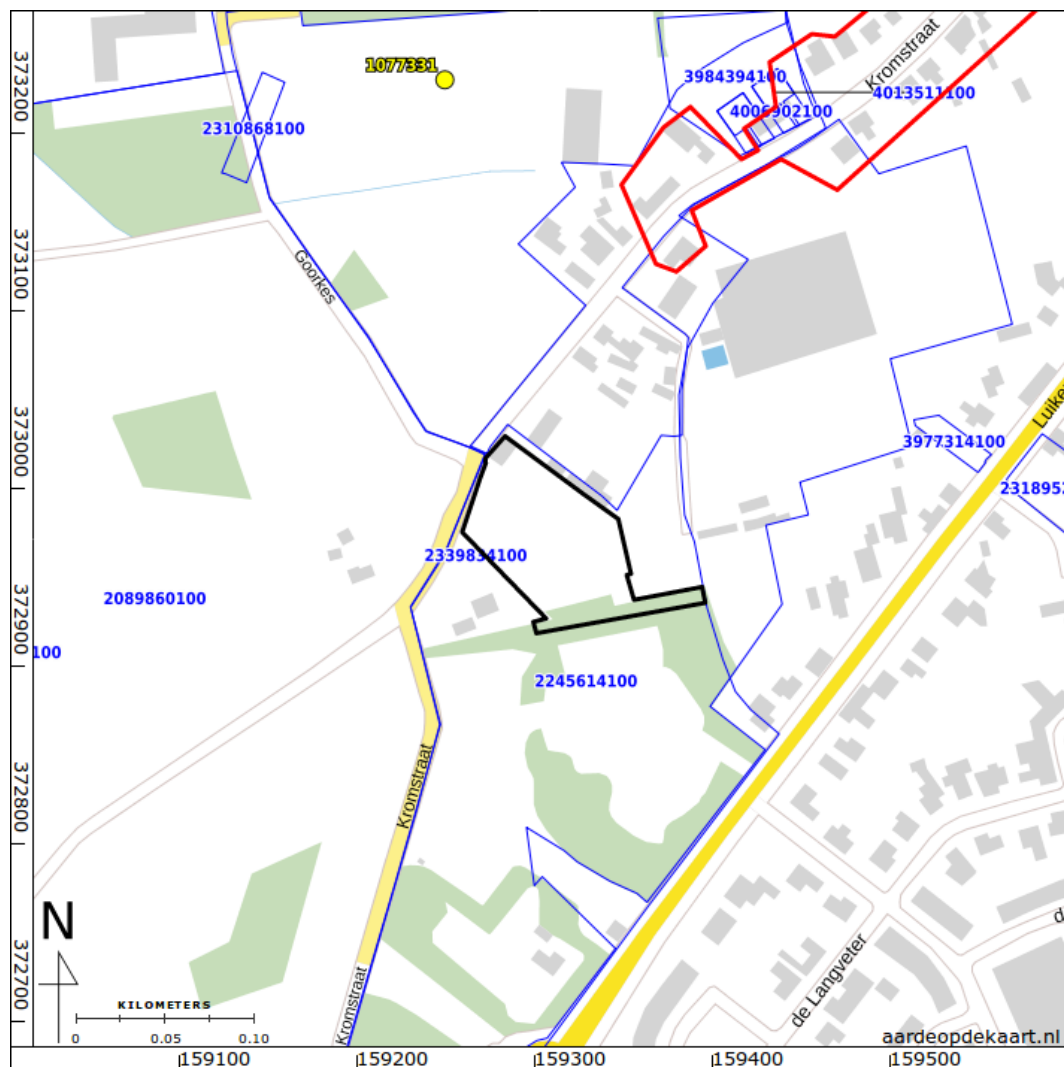
Figuur 22: Topografische kaart uit 1994.

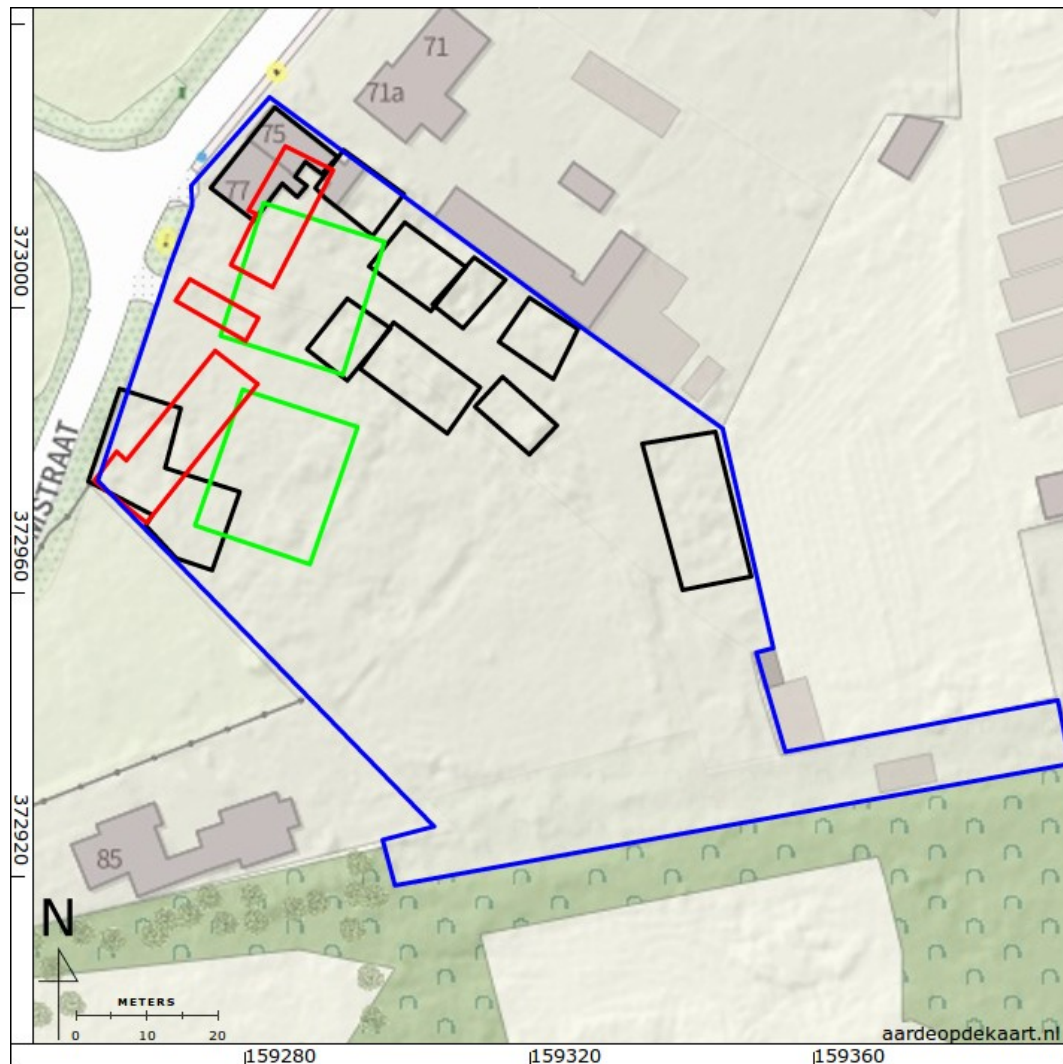
Figuur 23: Luchtfoto ca. 2010 (bron: <http://www.kendes.nl/afbeeldingen/Informatiebrochure%20percelen%20Valkenswaard.pdf>). Het plangebied is blauw omkaderd.

Figuur 24: Actuele topografische kaart.

Figuur 25: ARCHIS-overzichtskarta (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed 2016). Archeologische onderzoeksmeldingen zijn aangegeven in blauw, AMK-terreinen in rood, en het plangebied is zwart omrand.

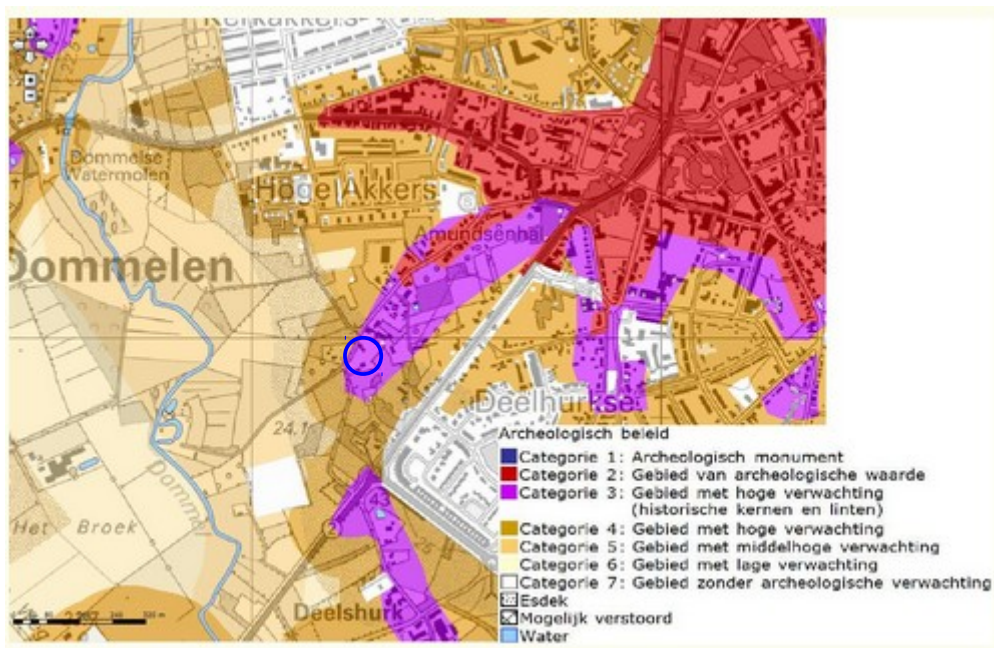

Figuur 26: Voormalige, huidige en toekomstige bebouwing.

In rood: bebouwing op de kadastrale minuut

In zwart: bebouwing uit de 20^e en 21^e eeuw, afgeleid van fig. 23 en topografische kaarten uit de 20^e eeuw. Het merendeel is nu gesloopt. Alleen de bebouwing met huisnummers 75 en 77 bestaat nog.

In groen: de beoogde bouwvlakken.

Figuur 27: Archeologische kaart van de gemeente Valkenswaard, zoals opgenomen in het huidige bestemmingsplan, bron: afbeelding 13, bestemmingsplan toelichting Mozaïek, http://www.ruimtelijkeplannen.nl/documents/NL.IMRO.0858.BPmozaiek-VA01/t_NL.IMRO.0858.BPmozaiek-VA01_4.4.html. Vergelijk deze afbeelding met fig. 3.